

Відгук
офіційного опонента **Кравчини Тетяни Володимирівни**
на дисертацію **Ногачевської Інни Олександрівни**
«Психологічні особливості розуміння майбутніми вчителями-філологами сучасного
поетичного тексту»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за
спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Дисертація Ногачевської Інни Олександрівни присвячена психологічним особливостям розуміння майбутніми вчителями-філологами сучасного поетичного тексту, а саме реалізації механізмів мисленнєво-мовленнєвої діяльності (осмисленню, кодуванню й декодуванню, переходу від абстрактного до конкретного) у роботі з поетичним текстом – структурою, складністю, обсягом тощо.

Розробка даної теми є досить актуальною, оскільки навчально-професійна діяльність фахівців філологічного профілю здійснюється засобами використання різноманітних символів. Символи слугують специфічними чинниками взаємного розуміння об'єктів та суб'єктів такої діяльності. Особлива увага приділяється інтерпретації символів поетичного тексту, як складника професійного становлення спеціалістів. Зміст тексту може бути передано як в усній так і письмовій формах.

Інтерпретуючи поетичний текст, особистість сприймає передану інформацію, розуміє, запам'ятовує, здійснює діалогічну взаємодію, передає її зміст й формує відповідну стратегію поведінки. Тож успішність навчально-професійної діяльності майбутніх філологів пов'язана із інтерпретацією символів і є безпосереднім проявом їх особистості.

Проте, актуальність обраної Ногачевської Інни Олександрівни теми дослідження зумовлена не лише значимістю поняття «розуміння» та його гострою полемікою, але й, як справедливо зазначає дисерантка, «потребою розширення спектру досліджень механізмів оволодіння рідної мови в психологічній науці».

У цьому зв'язку дисертаційне дослідження Ногачевської Інни Олександрівни, кінцевою метою якого є розбудова комплексної психологічної програми, що спрямована на формування у студентів читацької компетентності, що зі свого боку передбачає зміння дискутувати, тлумачити, обґруntовувати, висловлювати оригінальні та унікальні ідеї, аналізувати експліцитну та імпліцитну інформацію твору, здатність

виділяти в поетичному тексті новотвори, усвідомлювати взаємозв'язок поетичної форми та змісту, має всі ознаки **актуальності та практичної доцільності**.

Дисертація знаходиться в руслі сучасних психологічних розробок, спрямованих на проникнення до глибин механізмів розуміння поетичного тексту, які водночас відкривають шлях до дослідження психологічної концепції інтелектуальних дій. Психологічний аналіз процесу розуміння поетики, загалом, дає можливість всебічно і системно виявити стратегії дослідження і внаслідок цього – обґрунтувати їх цінність.

В роботі Ногачевської І. О. вперше апробована програма формування у майбутніх вчителів-філологів якісного розуміння сучасних поетичних текстів. Застосування цієї методики виявилося можливим завдяки ґрутовому осмисленню в дисертаційній роботі психологічних умов та чинників розуміння поетичного тексту (актуалізації мовленнєвомисленневої діяльності студентів, активізації читацької компетенції, використанні різних за складністю розуміння сучасних поетичних текстів, створенні комунікативних, інтерактивних ситуацій). Виокремлення названих ознак виводить дослідження на теоретичний рівень і забезпечує його наукову новизну. В дисертації розглянуто формування читацької компетенції (як чинника та результату розуміння поетичного тексту) «емпіричним, формально-логічним» і «теоретичним шляхом», що є доцільно у навчальному процесі. Отже, наукова новизна дослідження представлена на фактичному, методологічному і теоретичному рівні, що позитивно характеризує науковий потенціал дослідниці.

Розгляд, аналіз й узагальнення значної кількості наукових праць (346 джерела) дозволив коректно, аргументовано і доволі чітко визначитися з теоретико-методологічними позиціями, сформулювати мету, об'єкт, предмет та завдання дослідження. Робота містить вступ, три розділи, висновки, додатки і список використаних джерел.

Вступ дисертації, побудований в повній відповідності до сучасних вимог та надає досить повну уяву про дисертаційне дослідження.

У **першому розділі** подано ретельний огляд численних праць, присвячених психологічним особливостям розуміння тексту, серед них роботи О.М.Корніяки, Н.В.Чепелевої, С.Д. Максименка, В.В.Андреєвської, О.М.Рубакіна, К.В.Олександренко та ін. Узагальнюючи існуючі підходи науковців, дисерантка визначає психологічну сутність феномену розуміння поетичного тексту та основні його механізми під час оволодіння рідною мовою. Ногачевська І. О. демонструє широку обізнаність у проблематиці

розуміння поетичного тексту в контексті психологічних дій, операцій і способів навчальної діяльності, вміння аналізувати і узагальнювати наукові стратегії, виявляти провідні тенденції, що дало їй можливість обрати актуальний ракурс власного дослідження, оскільки мисленнєві механізми розуміння, як вказано в дисертації, вивчались винятково крізь призму загальнонаукових методів теоретичного та емпіричного дослідження. Таким чином, обґрунтовується вибір предмету дослідження – розуміння поетичного тексту як результат, процес, метод, прийом та атрибут мислення.

У даному розділі також проаналізовано різні підходи і погляди на актуальну психологічну проблему «складових читацької компетентності майбутніх філологів», що активно розроблялася вченими М. Бахтіним, С. Фішом, Я. В. Андреєвою, М.І.Жинкіним, Ю.А.Сорокіним. Дисертантка, вивчаючи праці науковців, акцентує, що сутєвим психологічним проблема «механізмів читацької діяльності» у психологічній теорії ХХ століття набуває концептуального значення, оскільки фіксує світоглядні зрушенні сучасного людства, яке не задовольняється усталеними істинами і прагне діалогічних стосунків зі світом, за умови збереження індивідуальної свободи і множинності точок зору.

Дисертантка у своєму дослідженні обґрунтовує застосування понять «поетичний текст» і «смислова переробка тексту», і аналізує модель осягнення студентом-філологом експліцитного та імпліцитного змісту, знаходження глибинних смислів сучасного поетичного твору.

Наступний **другий розділ** демонструє роботу емпірично-методологічного апарату у процесі дослідження психологічних особливостей майбутніми вчителями-філологами сучасного поетичного тексту. В розділі розглядаються питання психометрії інтелектуальних здібностей та здатності до вивчення рідної мови.

Проаналізовано комбінацію методів у методичному інструментарії дослідження, що дозволило всебічно оцінити рефлексію, мовленнєво-мисленнєву компетентність, творчу уяву, психічні переживання читачів і здатність до глибинного аналізу й коментування поетичних текстів. Простежено, як кожному з рівнів мовленнєво-мисленнєвої діяльності (високому, середньому, вище середньому, нижче середньому, низькому) відповідає різна операція аналізу змісту та форми слова, що служить передумовою для виконання успішної професійної діяльності.

Крім того, в розділі виокремлено три основних типи читачів (інтелектуальний, вольовий, емоційний), проаналізовано критерії продуктивності, оригінальності та унікальності творчої діяльності студента (чим вищий рівень оригінальності, тим нижча

продуктивність), є становлено різнопланове асоціативне поле студентів під час розуміння поетичного тексту (виділені такі категорії як емоційні, когнітивні, категорії змісту і теми, впливу поезії на читача, і категорії, що називають образи та уявлення). Для виокремлення трьох рівнів розуміння поезії (низького, середнього, високого) розроблено критерії розуміння віршованого тексту, констатовано низку причин неякісного сприйняття та розуміння майбутніми вчителями-філологами поетичними текстами.

Третій розділ має найбільше аналітично-смислове навантаження в роботі, оскільки саме в ньому апробовано новий ракурс комплексної психологічної програми фасилітації розуміння майбутніми вчителями-філологами сучасного поетичного тексту, а також визначено принципи, методи, засоби і прийоми її реалізації (лекції, психологічні практикуми, групова дискусія, дидактичні та творчі ігри, мозковий штурм, форми самонавчання), розкрито структуру, основний зміст програми, етапи її впровадження. Виявивши картину динаміки змін у розумінні студентами поетичного тексту в експериментальних та контрольних групах до і після формувального впливу, дисертантка ретельно аналізує найбільшу кількість позитивних та значущих негативних кореляційних зв'язків між факторними ознаками, які характеризують процес розуміння майбутніми філологами поетичного тексту, збагаченого новотворами. Використання дисертанткою названої програми у навчальному процесі дало змогу студентам отримати новий когнітивний досвід щодо роботи з поетичним текстом, активізувати залишкові знання, професійну рефлексію, розвинути професійно важливі інтелектуальні навички у площині продуктивної діяльності тощо.

Загальні “Висновки”, що містять підсумки всього дослідження, науково достовірні й виважені, представляють достатньо вагомі відповіді на поставлені дисертанткою завдання, ґрунтуються на використанні значної кількості методичного та наукового матеріалу, спираються на коректну інтерпретацію емпіричного матеріалу та забезпечуються використанням сучасних математико-статистичних методів аналізу даних. Отримані результати і висновки дисертації характеризуються обґрунтованістю, надійністю та достовірністю.

Зміст дисертації та її виклад свідчать про завершеність наукового дослідження, в якому розв'язано концептуальні науково-практичні завдання, поставлені автором. Дисертантка вміло оперує сучасним термінологічним апаратом, не вдаючись до некритичного жонглювання звучними поняттями. Роботу виконано згідно з новітніми

вимогами до оформлення наукових праць із використанням сучасних емпіричних і теоретичних методів опрацювання аналітичної інформації та текстового матеріалу.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації як із погляду сучасних науково-теоретичних досліджень, так і з позицій практичної реалізації, є достатнім.

Матеріали, подані в додатках, загалом розширяють повноту сприйняття основного тексту.

Автореферат дисертації адекватно передає її зміст, аргументацію, логіку побудови, ступінь наукової новизни і можливості практичного застосування.

Результати наукових пошуків можуть використовуватися при розробці навчальних курсів, семінарів, планів занять з рідної мови у вищих начальних закладах, присвячених дослідженням розуміння під час оволодіння рідною мовою.

Апробація дисертаційних висновків здійснювалась на міжнародних, всеукраїнських та регіональних конференціях, у 26 статтях, 8 із яких надруковано у провідних наукових фахових виданнях України, 1 – в науково-метричному виданні, 2 – у зарубіжних періодичних виданнях.

Текст дисертаційної роботи та автореферату за оформленням та обсягом відповідає чинним вимогам.

Поряд із високою оцінкою дисертаційного дослідження слід зробити деякі **зауваження та побажання:**

1. У першому розділі дисертації недостатньо уваги приділено закордонному досвіду вивчення психологічних особливостей розуміння майбутніми вчителями-філологами сучасного поетичного тексту. Але ж багатий досвід з даної проблематики накопичено в США, Великій Британії, Франції та інших країнах і його можна було розглянути і запозичити.

2. В підпункті 1.3 первого розділу “Характеристика сучасного поетичного тексту та специфіка його розуміння” варто було б більш детально зупинитися на учебовій інтерпретації поетичного тексту, оскільки вона є передумовою розуміння його змісту та подальшої інтеграції здобутих знань, формує особливий вид компетенції, що допомагає активному читанню та реконструюванню віршованого тексту.

3. У другому розділі бажано було б конкретизувати механізми дії факторів, які сприяють і обмежують розуміння поетичного тексту.

4. Загалом, у дисертаційній роботі необхідно було б звернути увагу на мовленнєву практику запозичених слів у комплексній психологічній програмі фасилітації розуміння студентами сучасної поезії, зважаючи на те, що дедалі популярнішим стає процес запозичень іншомовної лексики в українську мову. Важливу роль у цьому відіграють і поетичні тексти.

Висловлені зауваження не применшують цінності дослідження, проведеного Ногачевською І. О. Вважаємо, що дисертаційна робота Ногачевської І. О. містить наукові здобутки, які є значним внеском у розв'язання проблеми психологічних особливостей розуміння майбутніми вчителями-філологами сучасного поетичного тексту. Робота містить нові, раніше не захищенні наукові положення.

Отже, дисертація «Психологічні особливості розуміння майбутніми вчителями-філологами сучасного поетичного тексту», відповідає п. 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її авторка Ногачевська Інна Олександрівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук зі спеціальності 19. 00. 07 – педагогічна та вікова психологія.

Офіційний опонент

кандидат психологічних наук, доцент кафедри іноземних мов

Хмельницького національного університету

Т.В.Кравчина

Підпис Кравчини Т.В.

Засвідчую:

Перший проректор,

проректор з науково-педагогічної та наукової роботи

Хмельницького національного університету

доктор економічних наук, професор

член-кореспондент НАН України

М.П.Войнаренко